

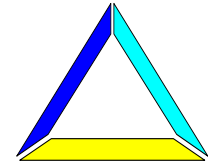

Bundesministerium für
Ernährung, Landwirtschaft
und Verbraucherschutz

**ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ**

НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ АГРАРНИЙ ДІАЛОГ

01034 Київ, вул. Рейтарська, 8/5-А
тел. (+38044) 278-6342, 278-6360, факс 278-6336
E-Mail: agro@ier.kiev.ua, <http://www.ier.kiev.ua>

AgPP 1

Консультативна робота №1

Аграрно-політична та правова база підтримки сільського господарства у Німеччині та Європейському Союзі з особливим урахуванням експортних та кредитних дотацій з огляду на правила СOT

0. Мета документу.
1. Загальний контекст, цілі та основні риси аграрної реформи у Європейському Союзі.
2. Рівні підтримки, інструменти та головні напрямки підтримки.
3. Що потрапляє до фермерів?
4. Середньотермінові фінансові рамки ЄС.
5. Примусове скорочення експортних дотацій на актуальному прикладі: цукор.
6. Аграрні кредити на прикладі: підтримка окремих господарств.
7. Підтримка аграрного сектора в Україні та в окремих країнах ОЕСР.
8. Що влаштовує і що не влаштовує Україну з огляду на вступ до СOT?

Попереднє зауваження:

Дана розвідка спирається на оцінки авторів та на загально доступну інформацію Європейської Комісії, Федерального міністерства з харчування, сільського господарства та захисту прав споживачів (ФМХСГЗП), а також на матеріали Групи німецьких консультантів при Інституті економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) у Києві. За всі висновки відповідальність несуть виключно автори, їх у жодному випадку не можна розглядати як офіційну позицію ФМХСГЗП.

0 Мета документу

Україна, яка є сусідкою Європейського Союзу, з особливим інтересом дивиться у сторону Європи. Це стосується й Спільної аграрної політики (САП) ЄС. Наслідком запиту Міністерства аграрної політики України до Посольства ФРН від 12 жовтня 2005 року стала даний документ, мета якого полягає у тому, щоб коротко та прозоро відобразити сутність підтримки сільського господарства у Німеччині та ЄС, представити реформи останнього часу, які викликають особливий інтерес, та вивести на основі цього можливі висновки, що їх варто застосувати при формуванні та реалізації аграрної політики в Україні.

За основу презентації взяте міркування українських фахівців з аграрної політики, що аграрна політика України повинна також враховувати процеси змін, що відбуваються у міжнародному масштабі (ЄС, СOT), аби визначити та сформулювати рамкові умови для розвитку аграрного сектора, який матиме майбутнє та буде конкурентоспроможним.

1 Загальний контекст, цілі та головні риси реформи САП

Реформа Спільної аграрної політики (САП) ЄС у своїх головних частинах набуде чинності у 2007 році. При цьому аграрна політика спирається на дві підпори:

- перша підпора: прямі виплати відокремлюються від виробництва та пов'язуються з дотриманням визначених стандартів;
- друга підпора: розвиток сільської місцевості завдяки здійсненню різноманітних програм на різних рівнях.

В Німеччині відокремлення прямих виплат майже повністю здійснене та після певного перехідного періоду призведе до встановлення премій на гектар, що матимуть регіонально єдиний розмір.

Прямі виплати будуть пов'язуватись з дотриманням стандартів охорони довкілля, захисту тварин, а також безпеки продуктів харчування та кормів. Завдяки цьому відбудеться зміцнення стабільного сільського господарства. Це регулювання називають "**Cross Compliance**" („перехресна згода“).

Якщо стандарти господарської діяльності не будуть дотримуватись, це може призвести до скорочення або скасування державних виплат. Стабільність прямих виплат поряд з можливостями фінансування залежатиме й від результатів аграрних переговорів, що проводяться зараз у рамках СOT. Передбачається, що вони завершаться лише 2006 року.

Внаслідок дедалі масштабніших процесів глобалізації аграрна політика інтегрується до міжнародних структур, які позначаються на аграрній політиці в Європі та Німеччині. До таких впливів належить зростаюча лібералізація торгівлі аграрною продукцією у рамках СOT або відповідно до інших угод. Такі тенденції розвитку дістають підтримку. Світова торгівля сільськогосподарською продукцією має здійснюватися за чесних умов. З реформою Спільною аграрної політики (САП) ЄС зробив істотний внесок для успіху Дохських переговорів.

Офіційна позиція ФМХСГЗП на раунді переговорів у м. Доха засвідчила таку орієнтацію на реформи:

“Експортні дотації заборонені згідно з Угодою про дотації та заходи з компенсації (США) від 15 квітня 1999 року. Виключення становлять експортні дотації в аграрній сфері, які чітко визначені в угоді про сільське господарство (Agreement of Agriculture). Експортні дотації деформують торгівлю, оскільки можуть призводити до руйнування ринків інших країн. З цієї причини необхідно усунути будь-які форми підтримки експорту, що деформують торгівлю. ... Їх скасування має відбуватися крок за кроком та паралельно. Це означає, що кожна форма підтримки експорту у кожній державі-члені має бути рівною мірою скорочена у той самий час та у порівнянному розмірі”. (Джерело: веб-сторінка ФМХСГЗП 2005 р.)

Основою аграрної політики федерального уряду є закон про сільське господарство (ЗСГ) 1955 року у редакції від 29.10.2001 року, який після вступу НДР до Федеративної

Республіки Німеччина став чинним й на території нових федеральних земель на сході Німеччини. Існують спільні цілі аграрної політики Федерації з урахуванням Спільної аграрної політики ЄС (§ 1).

Водночас ЗСГ містить детальні норми щодо обов'язку ФМХСГЗП подавати звітність Німецькому Бундестагу, причому особливе значення в ній надається доповіді з аграрних питань, що має оприлюднюватися щорічно.

Закон добре себе зарекомендував у принципі. Разом з цим, внаслідок передачі повноважень у багатьох сферах на рівень ЄС з часом сталося так, що чимало прямих можливостей формування німецької аграрної політики відпало. Зокрема, це стосується цінової політики, політики у царині ринків та торгівлі.

2 Рівні підтримки, інструменти та головні напрямки підтримки

Таблиця 1

Аграрний бюджет ЄС (у мільйонах євро, 2005)

Витрати по системах регулювання ринку	42 806,9
В тому числі:	
Прямі виплати	17 402,3
Яловичина	7 887,9
Молочні продукти	3 804,5
Маслинова олія	2 296,7
Фрукти та овочі	1 860,-
Баранина та козлятина	1 770,1
Цукор	1 770,1
Інші ринки	
Розвиток сільської місцевості	6 279,4
ЄФСГ, відділ гарантій, усього	49 086,3
ЄФСГ, відділ спрямування (розвиток сільської місцевості)	2 914,7
Риболовство	642,6
Інше	65
Усього	52 708,6
У % до бюджету ЄС 2005 р.	50,9 %

Джерело: Європейська Комісія, 2005 рік

Аграрні витрати (окрім риболовства) в ЄС обіймають витрати на системи регулювання ринку, у тому числі прямі виплати сільському господарству у так званому Європейському фонді спрямування та гарантій (ЄФСГ, відділ гарантій), а також заходи з структурної політики та розвитку сільської місцевості, які раніше фінансувалися з ЄФСГ, відділ спрямування, але зараз дедалі помітніше фінансуються також з вивільнених коштів сегментів аграрного ринку. З реалізацією аграрної реформи прямі виплати та виплати на розвиток сільської місцевості виявлятимуть тенденцію до зростання, а витрати на системи регулювання ринку - тенденцію до скорочення.

Для дотримання бюджетної дисципліни у „Програмі 2000“ були встановлені річні максимальні межі витрат на системи регулювання аграрного ринку на 2004 – 2006 роки.

Витрати на експортні дотації всередині систем регулювання ринку у 2004 році становили близько 9% витрат на системи регулювання ринку (джерело: аграрний звіт 2005 року).

У 2004 році Німеччина внесла до ЄФСГ, відділ гарантій 10 141 млн. євро. З них до Німеччини повернулося 5 839 млн. євро, тобто 58% внесеної суми (джерело: аграрний звіт 2005 року). Того самого року Федерація надала німецькому аграрному сектору додаткове сприяння на суму 5,212 млрд. євро (див. таблицю, наведену нижче).

Таблиця 2

Федеральний аграрний бюджет– планові показники бюджету, у мільйонах євро

Розділ	2002	2003	2004	2005
Сільськогосподарська соціальна політика	4.102	4.074	3.778	3.677
В тому числі пенсійне забезпечення	2.339	2.371	2.348	2.300
Страховання від нещасних випадків	256	250	250	150 ²⁾
Дострокові пенсії для фермерів, що віддають землю	87	83	79	73
Медичне страхування	1.237	1.251	1.028	1.093
Додаткове пенсійне забезпечення	12	13	13	15
Рента за припинення виробництва	171	126	80	46
Спільне завдання САУ	872	765	729	685
Федеральна програма „Екологічно чисте сільське господарство“	35	36	20	20
Відновлювальні види сировини	36	44	31	54
Способи утримання з забезпеченням захисту тварин	13	31	5	3
Національна система регулювання ринку	146	125	123	119
Політика у царині захисту прав споживачів	34	79	79	77
Міністерство, федеральні відомства, дослідницькі установи	312	315	330	322
Інше	167	178	147	166
Загальне скорочення бюджету	- 20	- 20	- 30	- 15
Аграрний бюджет в цілому	5.697	5.627	5.212	5.107
Федеральний бюджет в цілому	243.886	248.200	257.300	254.300

Джерело: ФМХСГЗП, 2005 р.

До бюджету ФМХСГЗП на 2005 рік було передбачено 5,107 млрд. євро (у попередньому році 5,212 млрд. євро). Це становить близько 2% усього федерального бюджету. Передбачені на 2002 – 2005 роки заощадження та скорочення у сфері сільського господарства становлять понад 550 млн. євро. Близько 70% витрат припадають на соціально-політичні заходи (дотації до пенсій, медичного страхування та страхування від нещасних випадків). Поряд з аграрно-соціальною політикою наступною найбільшою окремою позицією є сприяння інвестиціям та інфраструктурі окремих підприємств під назвою “Спільне завдання “Поліпшення аграрної структури та захист узбережжя” (САУ). Програма здійснюється спільно Федерацією та федеральними землями. Цей наріжний камінь німецької аграрно-структурної політики робить можливими дотації та зменшення відсоткових ставок за інвестиції у сільськогосподарські підприємства, а також інвестиції в інфраструктуру.

Додатково в 2002 – 2004 роках федеральні землі виплатили допомогу сільському господарству розміром у понад 3 млрд. євро щорічно. Так звані непрямі дотації¹, що їх споживачі повинні оплачувати на підставі підтримуючих цін режиму внутрішнього ринку ЄС, за оцінками ОЕСР становили у Німеччині у 2002 році 8,45 млрд. євро.

3 Що потрапляє до фермерів?

Федеральний уряд відповідно до законодавства зобов'язаний подавати регулярні звіти про стан сільського господарства, тому він кожного року навесні оприлюднює так званий аграрний звіт, де подаються докладні відомості про тенденції розвитку доходів та продуктивності, а також наводяться цілі та програми. Цифрові показники спираються на єдину в ЄС систему репрезентативного збирання даних у так званий тестовій мережі підприємств (Farm Accountancy Data Network) і дозволяють зробити висновки про відмінності між типами підприємств та регіонами. Оприлюднюються також дані про офіційну підтримку.

¹ Підґрунтя для оцінки становлять вартість чистої продукції сільського господарства (валова продукція без засобів виробництва власного виготовлення) та коефіцієнт NPC первинного сільськогосподарського виробництва, визначений ОЕСР для ЄС. NPC (*Net Protection Coefficient*) вимірює рівень захисту як відношення актуального цінового рівня або вартості продукції з господарства виробника до відповідних показників, визначених на основі цін світового ринку (ОЕСР, 2005 р.).

Виплати мають наступні джерела:

а) виплати, залежні від продукції: премії за площу у землеробстві, премії за тварин, інша допомога у землеробстві, за необробку земель, дотації територіям, що знаходяться у невідповідному становищі, премії за заходи з охорони довкілля;

б) виплати, залежні від витрат: субсидії та дотовані відсоткові ставки за інвестиції в окремі господарства, компенсації за дизельне паливо, що використовується у сільському господарстві.

Таблиця 3

Прямі виплати та дотації підприємствам у Німеччині (в євро, середні показники 2003 – 2004 р.р.)

	Малі підприємства та підприємства, що дають додатковий дохід	Підприємства, що є головним джерелом доходу	Юридичні особи
Виплати в цілому на підприємство	8 625	21 676	556 462
У % до виручки підприємств	18,2 %	12,2 %	23,2 %
Євро / зайнята особа	11 207	11 455	21 512

Джерело: аграрний звіт 2005 р., дані тестової мережі підприємств без соціально-політично умотивованих виплат на особи.

Додаткові виплати на соціально-політичні заходи становлять приблизно 3 тисячі євро на зайняту у сільському господарстві особу, при тому що на основній та додатковій роботі у сільському господарстві Німеччини працюють близько 1,27 млн. осіб.

4 Середньострокові фінансові рамки ЄС

Фінансові рамки ЄС на 2007 – 2013 роки були представлені Європейською Комісією у середині 2004 року. Майбутня структура фінансових рамок містить наступні елементи:

- загальні фінансові рамки в середньому 1,26% валового національного доходу (ВНД) по зобов'язаннях та 1,14% по виплатах;
- поділ на п'ять рубрик з встановленими максимальними межами по витратах на аграрний сектор.

Спільно з іншими державами – членами ЄС (в тому числі Францією та Великою Британією) Німеччина переслідує мету обмежити витрати щонайбільше 1% ВНД.

У жовтні 2002 року голови урядів досягли у Брюсселі домовленостей щодо максимальних меж витрат на аграрний сектор та прямих виплат сільському господарству у розширеному ЄС на період 2007 – 2013 років. Починаючи з 2007 року, ця верхня межа буде номінально зростати лише на 1% на рік та завдяки цьому ймовірно реально знижуватися.

5 Примусове скорочення експортних дотацій на актуальному прикладі: цукор

У середині 2004 року комітет COT з урегулювання суперечок визнав, що експортні дотації ЄС на цукор являють собою порушення правил COT, - таке рішення було ухвалене при розгляді скарги Бразилії, Таїланду та Австралії. Обґрунтування:

а) Вивезення близько 2,7 млн. тонн цукру, що не має прямого дотування (так званого цукру С), являє собою демпінг, оскільки підтримувані ціни на квотовий цукор (так званий цукор А) настільки високі, що вони покривають також витрати на виробництво цукру С. Подібне перехресне субсидювання є порушенням зобов'язань COT, яка виходить з того, що ціни світового ринку становлять ціни граничних витрат.

б) Повторне вивезення близько 1,6 млн. тонн цукру з країн, що розвиваються, також є порушенням зобов'язань COT.

Європейський Союз був змушений реагувати, тому у листопаді 2005 року було змінено постанову щодо цукру. Здійснена щойно реформа системи регулювання ринку цукру, що нараховувала майже 40 років, підкреслила бажання ЄС проводити реформи. Починаючи з наступного року, ціни на цукор до 2009 року поступово будуть знижені на 36%, селяни, що вирощують цукровий буряк, отримають відокремлену цінову компенсацію розміром 64,2%. Наявні в ЄС суттєві надлишки будуть ліквідовані завдяки системі добровільного скорочення виробництва. Цю пропозицію приймуть у першу чергу менш конкурентоспроможні регіони. Великі виробники цукру в Німеччині вже відреагували на ці зміни рішенням про закриття цукрових заводів. Очікується, що найкращі місця вирощування цукрового буряку збережуться.

Реформою системи регулювання цукрового ринку ЄС продемонстрував своє бажання здійснювати реформи аграрних ринків незадовго перед світовою конференцією з торгівлі у Гонконгу. Окрім цього, ця реформа означає виконання ЄС своїх зобов'язань перед країнами, що розвиваються, у рамках ініціативи „Все крім зброї“.

Поряд з відокремленою ціною компенсацією цукрові заводи та виробники цукрового буряку, інтереси яких зачіпляються, отримають допомогу, пов'язану з змінами структури. Вона становитиме 730 євро на тонну білого цукру протягом двох років. Додаткову суму на підтримку розміром 109 євро на тонну білого цукру одержать регіони, які зачепить реформа.

Слід зачекати відповіді на запитання, в якому масштабі у майбутньому скоротиться експорт цукру з ЄС та чи можливо його повністю припинити. Критики ЄС наголошують, що будь-який експорт цукру з ЄС містить в собі ознаки експортних дотацій.

6 Аграрні кредити на прикладі: підтримка окремих господарств

Сільськогосподарський рентний банк у Франкфурті-на-Майні був заснований більш ніж 40 років тому як банк, що має сприяти розвитку сільського господарства. Подібне завдання, встановлене законодавством, банк виконує завдяки фінансуванню сільського господарства та розвитку сільської місцевості. Банк надає кредити не безпосередньо, а через обслуговуючий банк, обраний фермером.

Поряд з загальними кредитами на підтримку банк надає спеціальні та програмні кредити – спеціальні цільові кредити для підтримки та кредити для проведення допоміжних заходів. Часто кредити для підтримки комбінуються з допоміжними програмами, наприклад, у рамках сприяння розвитку окремих господарств, яке фінансується ФМХСГЗП.

Банк має статутний капітал розміром 135 млн. євро, а також інші гарантійні резерви. Надані кредити рефінансуються на ринку капіталів. Умови кредитів орієнтуються на ринок, причому банк виграє завдяки своїй високій репутації (рейтинг AAA).

Банк має головні напрямки сприяння, встановлені законодавством:

1. сільське господарство, харчова промисловість, в тому числі лісове господарство, садівництво та риболовство;
2. збут та складування продукції сільського господарства та харчової промисловості;
3. охорона довкілля у зв'язку з веденням сільського господарства, сприяння розвитку енергетики на основі відновлювальних джерел та сировини, екологічно чисте сільське господарство та захист тварин;
4. поліпшення інфраструктури сільської місцевості;
5. охорона довкілля у зв'язку з веденням сільського господарства.

Програми підтримки сільськогосподарських підприємств мають цільовий характер та реалізуються передусім для здійснення інвестицій та фінансування, які необхідні для забезпечення стабільної діяльності господарств, механізації та раціоналізації, а також для поліпшення умов виробництва та реалізації продукції.

ФМХСГЗП може давати банку вказівки щодо проведення заходів з підтримки. Наприклад, новітні спеціальні кредитні програми спрямовані на підтримку молодих фермерів, оновлення села, енергетики на відновлювальній сировині, охорони довкілля.

Для виконання своїх завдань банк може надавати позики, дотації та інші види фінансової допомоги, видавати гарантії та здійснювати інвестиції.

Таблиця 4

Умови надання кредитів для фермерів станом 5 листопада 2005 року

Кредитні позики	Сільське господарство / Молоді фермери / охорона оновлення села / розвиток довкілля / стабільність сільської місцевості	
Термін дії 4 роки	3,7% номінально	3,5% номінально
Термін дії 10 років	3,9% номінально	3,7% номінально

Джерело: Сільськогосподарський рентний банк.

Керівництво банком здійснюється правлінням, яке контролюється адміністративною радою. Адміністративна рада складається з представників кредитних інститутів, федеральних та земельних міністерств, а також з представників Селянської спілки та інших представників інтересів сільського господарства та харчової промисловості.

7 Підтримка аграрного сектора в Україні та в окремих країнах ОЕСР

Таблиця 5

Бюджет Міністерства аграрної політики України (МАП) у мільйонах гривень

	2004	2005	2006 (перше читання)	2006 (друге читання)
В цілому МАП	3159	6130	6748	7116
Загальний фонд	2569	4448	5172	5396
Спеціальний фонд	590	1681	1576	1720
<i>Загальний державний бюджет</i>	<i>64192</i>	<i>114564</i>		<i>133899</i>
<i>Витрати на аграрний сектор у відсотках до загального бюджету</i>	<i>4,9</i>	<i>5,4</i>		<i>5,3</i>

Джерело: Міністерство фінансів України (станом на 01.12.2005 р.).

Витрати на аграрний сектор в Україні становлять у 2005 році 6103 млн. гривень. Це відповідає 5,4% загального бюджету. На 2006 рік у державному бюджеті передбачене суттєве збільшення видатків на аграрний сектор. Разом з цим, надходження до державного бюджету України у 2005 році та заплановані відповідно до цього видатки бюджету на 2006 рік помітно зросли. У 2006 році на розвиток сільської місцевості додатково передбачено 3166 млн. гривень. Загальний аграрний бюджет 2006 року має наступну структуру:

Таблиця 6

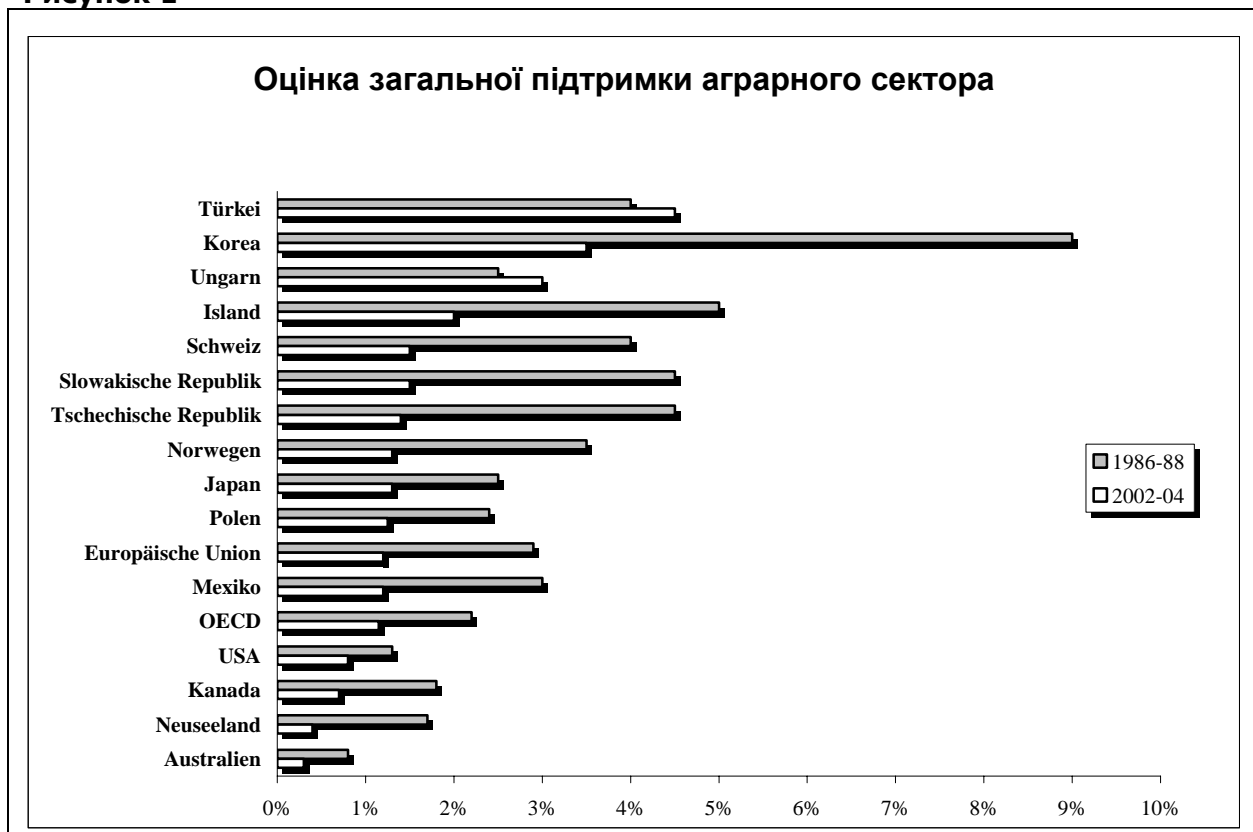
Аграрний бюджет України на 2006 рік, планові видатки у мільйонах гривень

	Мільйони гривень
1. Продукція тваринництва	849
2. Кредити для сільськогосподарських виробників	500
3. Довготермінові кредити	500
4. Аграрний фонд	1165
5. Зрошення	586
6. Сільськогосподарська техніка українського виробництва	285
7. Рослинництво	210
8. Садівництво, виноградарство та вирощування хмелю	185
9. Ветеринарна медицина	751
10. Аграрна освіта та дослідження	1377
11. Соціальний та культурний розвиток сільської місцевості	1046
12. Пенсії	1576
13. Селянські господарства	394
14. Газифікація та водопостачання	580
Загалом	10005

Джерело: Міністерство фінансів України (станом на 01.12.2005 р.).

Якщо порівняти рівень підтримки сільського господарства в Україні з іншими державами ОЕСР, то він має знаходитися у верхньому секторі. Однак це не означає, що підтримка є ефективною та призведе до створення структур народного господарства в цілому та окремих господарств, що будуть конкурентоспроможними у довготерміновій перспективі. Часто все відбувається навпаки. Найбільш конкурентоспроможні та потужні структури знаходяться, скоріше, у нижній частині шкали підтримки.

Рисунок 1

Переклад діаграми:

Оцінка загальної підтримки аграрного сектора

- Туреччина
- Корея
- Угорщина
- Ісландія
- Швейцарія
- Словацька Республіка
- Чеська Республіка
- Норвегія
- Японія
- Польща
- Європейський Союз
- Мексика
- ОЕСР
- США
- Канада

Нова Зеландія

Австралія

Зауваження: оцінка держав робилася на основі показників 2002 – 2004 років.

Джерело: ОЕСР, банк даних PSE/CSE, 2005 р.

8 Що влаштовує і що не влаштовує Україну з огляду на вступ до СОТ?

У контексті реформи аграрної політики ЄС, динаміки раунду переговорів, що відбуваються у м. Доха, та можливого у майбутньому вступу до СОТ важливих торговельних партнерів України центрального значення набуває питання про принципове спрямування аграрної політики в Україні. Можливі альтернативні варіанти спрямування аграрної політики показані в таблиці 7.

Таблиця 7

Альтернативні варіанти спрямування аграрної політики

	Членство в СОТ	Відсутність членства в СОТ
Аграрна політика, подібна до ЄС	x	x
Автономна аграрна політика	x	x

Який шлях обере аграрна політика України – це принципове політичне рішення, яке врешті-решт має бути ухвалене на політичному рівні. Однак залишається запитання, чи за відсутності членства в СОТ Україна дійсно буде спроможна проводити аграрну політику, подібну до політики ЄС, та чи це дійсно буде вигідним. Можливо, було б кориснішим уникнути помилок ЄС та висунути на передній план аграрної політики конкурентоспроможність українського сільського господарства та харчової промисловості. Щоправда, членство в СОТ виключає заходи, що деформують торгівлю, однак при цьому залишається достатньо простору для активної політики підтримки.

З огляду на майбутнє членство України в СОТ особливого значення набувають наступні стратегічні елементи:

а) членство України в СОТ обмежить або цілком виключить можливості інтервенцій на ринку та у сфері цінової політики, особливою мірою експортні дотації;

б) незалежно від членства України в СОТ раунд в м. Доха, що спрямований на розвиток та у центрі своєї уваги має аграрні ринки, призведе до подальших змін у аграрній торгівлі, які, можливо, матимуть наслідки й для України;

в) членство в СОТ полегшить Україні запровадження міжнародно визнаних та необхідних стандартів аграрного імпорту та експорту, доступ до міжнародних процедур урегулювання суперечок та доступ до міжнародних платформ торговельної політики. Це матиме позитивний вплив на інвестиційні рішення вітчизняних та міжнародних інвесторів щодо капіталовкладень у сільське господарство та харчову промисловість;

г) поряд з можливостями сприяння виробникам за допомогою підтримки ринку та цін, які ще залишаються та щодо яких Україні треба ще остаточно домовитися з СОТ, у майбутньому на передній план помітніше вийдуть заходи, що не деформують торгівлю або майже її не деформують.

Чи позитивні аспекти членства у СОТ переважають над негативними моментами, - на це запитання можна відповісти за допомогою кількісного народно-господарського аналізу витрат та вигоди. Наприклад, група німецьких консультантів здійснила такий аналіз народного господарства України з використанням часткових моделей рівноваги. Результати засвідчують, що вступ до СОТ може спричинитися до короткотермінових негативних впливів на сільське господарство та харчову промисловість, оскільки зазнають обмежень певні заходи у царині політики ринку та цінової політики. Разом з цим, варто очікувати, що процеси адаптації внаслідок зростання конкуренції призведуть до підвищення продуктивності та збільшення обсягу виробництва у середньо- та довготерміновій перспективі. Це створюватиме переваги для українського народного господарства, адже в результаті цього прискориться розвиток в напрямку конкурентоспроможних структур. Уніфікація стандартів, сертифікація імпортних та

експортних процесів також сприятиме зміцненню конкурентоспроможних підприємств, бо зменшаться так звані операційні витрати. Гарні підприємства виграватимуть, погані – програватимуть.

Автори виходять з гіпотези про те, що позитивні аспекти членства в СОТ для аграрного сектора переважатимуть з наступних причин.

По-перше, заходи у царині політики ринку та цінової політики, що їх фінансують споживачі та державний бюджет, як відомо, дорого коштують і залишаються неефективними. ЄС міг собі це дозволити у минулому, однак в Україні можуть виникнути труднощі з тривалим фінансуванням подібної політики або ж з виправданням її перед споживачами – їхня частка видатків на продукти харчування у загальному сімейному бюджеті є вищою, ніж у державах ЄС.

По-друге, використання засобів політики ринку та цінової політики для інтервенції у сфері продукції з відносними перевагами для України та відповідно високим експортним потенціалом (зокрема, зерно, насіння олійних культур, молочні продукти) може призвести до надлишків, які змушуватимуть вдаватися до явних або прихованих небажаних чи заборонених експортних дотацій та створюватимуть небажані проблеми у царині торговельної політики.

По-третє, заходи політики ринку та цінової політики уповільнюють структурні перетворення у сільському господарстві та харчовій промисловості, які й без того здійснюються мляво; внаслідок цього послаблюється конкурентоспроможність виробників, вони стають залежними від дотацій.

Зараз держави – члени СОТ проводять переговори про подальшу лібералізацію аграрної торгівлі. Рамки переговорів 2004 року передбачають рішення з наступних напрямків: всі форми підтримки аграрного експорту, що деформує торгівлю, повинні бути паралельно скасовані до певної кінцевої дати, виплати у царині так званого “внутрішнього сприяння”, що деформують торгівлю, мають бути субстанційно скорочені; слід також поліпшити доступ аграрної продукції на ринок. До підтримки аграрного експорту, що деформує торгівлю, належать: експортні дотації та кредити, спотворююча конкуренція практика державних торговельних підприємств та надання допомоги продуктами харчування для усунення надлишків.

На відміну від цього, жодних проблем не викликають заходи, що не деформують торгівлю, - вони наведені СОТ у так званій “зеленій скриньці”; вони мають суттєво ефективніший та довготерміновий вплив на інвестиції, продуктивність та доходи в аграрному секторі.

Такі заходи повинні:

- а) не мати наслідків, що деформують торгівлю, та
- б) не вимагати трансфертів від споживачів, а фінансуватися прозорих громадських програм.

Сюди належать заходи у царині структурної політики, регіональної політики, соціальної політики, екологічної політики, наприклад:

- відокремлені прямі виплати як компенсація за зменшену або відсутню підтримку засобами політики ринку та цінової політики;
- довгострокові ефективні інвестиційні програми сприяння окремим підприємствам;
- поліпшення ринкової інфраструктури та ринкової інформації (гуртові ринки, товарні ринки термінових операцій, об'єднання виробників, шляхи, порти, водні шляхи, агенції з сприяння експорту та маркетингові агенції, інформування про стан ринків та ціни);
- соціально-політично умотивовані дотації до пенсійного та медичного страхування;
- дослідницька діяльність, консультування, освіта;
- дотації до страхування з виробничих ризиків;
- зберігання на складах в інтересах національної безпеки;
- підтримка визначених незахищених груп споживачів;

- дотації виробникам у слабкорозвинених регіонах;
- доплати за екологічно чисте виробництво;
- запровадження ветеринарних та фітосанітарних стандартів, орієнтованих на процеси, та контроль над ними.

Які з наведених пакетів заходів матимуть пріоритет? Це питання слід вивчати не лише в ракурсі короткотермінових політичних міркувань, а й враховувати середньо- та довгострокові наслідки.

Автори: Хайнц-Вільгельм Штрубенхофф/Олексій Лисиця

Київ, Грудень 2005 року